

աւարիչները այս Հին անիական շինութիւնը մղկիթ դարձրին : Ուրիշները այս աւերակները համարում են կաթողիկոսական պալատի մնացորդներ, մոռանալով որ այդ ժամանակ հայկական կաթողիկոսների նիստը գտնուում էր Արզիւնա, Անուց մի քանի վերսու հետու : Բացի շրջաքարային կամարներից՝ այս շինութիւնը (որ լաւ դիրք ունի Անիից նայելով զէպ ի խորը անդունդի մէջ հոսող Ախուրեհանը) ներսում ցմրէթներին մէջ ներկայացնում էր հրաշալի նկարներ, մասամբ ամբողջ մնացած :

Թրգմ. S. Մ.

Շարայարեղի

Մ Խ Ի Թ Ա Ր

(Շար. տես էջ 446)

ՄՎ ես դու որ շեշտ ի Սաղամինա Գրնաս հեծնելով զըրաստիդ վըրայ. Գըլխիկըդ կախած, զէմբըդ յալկահար, Զերմի բոցերով այրես անդադար :

Միթէ կը յուսան զըտնելու հոն տեղ Բաժակիկ. մը պաղ ջուր շերմանըդ զեղ, Օտարին անգուլթ սիրան արդեօք էր ցաւ Ո՞ր վիշտ բիշ մ' յուզել ու շարժել կըրցաւ :

Հայոց ժամուն այդ խուցերէն ալ բեզ Պիտի քըշն զուրս, մինչ դու բոցակէզ Զերմովդ ըսպառես, և հեռի քաղցէն Հայ ճըգնաւորաց վանքը տի նետեն :...

Եւ նետեցին հոն, թող իրենք ըսին կըրօնաւորներն հոգ, դարման տանին, Հոն ուր սիրոյ սով կար սարսափելի ինկաւ Մըլխիթարըն մեր եղկելի :

Տեղւոյն արեղայք արդէն գիտէին Անոր ուզդափառ հաւատքն ու հոգին,

Ձի նա անխաղախ խօսէր ու պարզէր Ճըշմարիտ հաւատքն ու յիսուսեան սէր :

Բայց անոնք զբոց գոյով անհըմուտ, Անոր խօսքերէն փոխանակ օգուտ Գաղելու՝ սաստիկ տառելութեամբ վառ՝ Թըշնամանէին ըզհէք Մըլխիթար :

Ուտի երբ քաղցէն հոն վանքը բերին, Զինքն ողորմելի խուց մը նետեցին, Ուր անպատըսպար արտաքին օգէն՝ Նեղուէր տառապէր իր շերմին տօթէն :

Գուրջի մը կըտոր, կամ հին մէկ ծածկոյթ Բերելու և ոչ մէկուն եղաւ փոյթ, Որով վերարկուէն կէսը վրան առած կէսն ալ ի ներքոյ՝ էր գետին պտակած :

Լըքեալ ամանէն, անոք, անտէրունչ Տննդին հետ կըռուէր լըռիկ, անտըրտունջ. Ոչ ոք կ'այցեկէր, ոչ ոք կը հարցնէր Թէ արդեօք բանի մը նա պէտք ունէր :

Ուտի կը ստիպուէր երթալ խոհանոց, Գիշ մը ջուր խընդրել, զովացնել իր բոց, Նոյնպէս կերակրոյ համար ալ հարկ էր Լերան գազաթէն մինչեւ վար իջնէր :

Ձի խուցն այն կամ ճիշդն ըսելով ծակն այն Ուր նետուեցաւ, էր տանիքին վըրան, Ուր տեղ ելլելու, իջնելու համար Կողմակի ճամբայ մը կար զտօրկայր :

Արդ ամէն անգամ որ պէտք մ' ունենար Պէտք էր այն ճամբէն իջնել ոգեսպառ, Եւ յետոյ ելլել՝ սողալով գետնէն Ու երթալ փըռուել ծակին մէջ նորէն :

Վանքին պարտէզին մէջ կար մի անձաւ, Որմէ բըղնիւղով առատ ջուր ամբաւ Կ'երթար կը լեցնէր մի մեծ աւազան, Զորս կողմը օձերու կը վըխտար խուժան :

Տննդին հըրատապ սաստիկ շերմութիւն Որ տեսէր երբորդ ժամէն մինչ իրկուն, Այնպէս կը տանջէր, որ քանի քանի Անգամ անըզգայ թըմբցուց զանի :

Ելած ինքիրմէ զուրս՝ կ'իջնէր պարտէզ
Եւ ի զովացումբն տոնդին հրակէզ,
Ըզգեստներն հանած յաւազան նետուէր,
Հէքք ու ոչ իսկ ըրածը գիտէր:

Ջրոյն պաղուծենէն սարսափած սակայն՝
Իսկոյն կը սթափէր, և զինքն յաւազան
Տեսնելով փութով կ'ելլէր կը հազուէր,
Ձի գիտէր թէ այն իրեն վընաս էր:

Եւ երբ ուշ առնէն ջերմին տապն անցնէր,
Վանք դալու համար ոտք ելլել կ'ուզէր,
Բայց չըլըրնալով, զի ոյժ չէր մընար,
Չօրքոտանեաց պէս յափսթիւնս երթար:

Եւ այս ոչ թէ մէկ կամ երկու անգամ,
Այլ տասն անգամէն աւելի, սակայն,
Ոչ ոք այն վանքի վանականներէն՝
Որ կ'իմանային այն բաններն ամէն,

Գրթոյ խոռն նըշոյլ մ' իսկ ցուցնէր անոր,
Իր այն վիճակին մէջ վըտանգաւոր,
Կամ գէթ անըզգայ ժամերուն երթար
Քիչ մը պահպանէր որ խուցէն չելլար:

Այլ որ դառնագոյնն էր, երբ Մըխիթար
Չարտառնջ կերպով վանք հասած կ'երթար
Պատառ մը հացի համար խոհանոց
Տեսնելու բան էր խոհարարին կոծ:

Պոռար կը կանչէր թէ ինչի՞ն համար
Հատարակաց հետ սիդան չես ի գար.
Ես քիչ պարտք ունիմ կերակուր պահել
Քեզի կամ յետոյ նորէն պատրաստել:

Եւ յետ այսպիսի խօսից դառնաբոլիս
Կու տար մի քանի հատ ձիթապլըտուղ,
Այն ալ խակ, աղի, բիչ մ' ալ գարեհաց,
Ջոր անձայն կ'ուտէր պատանին սոված:

Աւելցուր ասոնց վըրայ դու գարձեալ
Աբղղաներուն տըրտունջն այլ և այլ.
Կը պահանջէին այն անողորմներ
Որ խեղճն իրենց հետ ժամերդ կատարէր:

Արդ սոյն ղըժընդակ նեղութեամբք անբաւ
Երկու ամսոյ չափ հոն վանքը կեցաւ,

Այն իրեն ամէն տառապանաց մէջ
Պահելով յուսոյ ճըրարգիկն անշէջ:

Այլ դու անցաւոր եպիսկոպոս դու,
Լըռէ պատանւոյն ձայնն աղերսարկու,
Հանէ զինքը այդ ղըժոխքէն ու տար
Քաղաք, զուցէ հոն զըտնէ խնամատար:

Եւ զուր, ով լատին կրօնաւորք ինչի՞ն
Այդչափ կը վախնաք անոր ղեզ տալու,
Յիրաւի մահուան զուռն հասած է նա,
Բայց անոր վըրան անքուն աչք մ' հոգայ:

Նա այդ խօթութեամբ պիտի չըմենի,
Նա կենաք պիտի տայ մի ամբողջ ազգի,
Պիտի փարատէ նա մէզ ու մըշուշ
Ու պիտի ծագէ մեզ նոր աշաւուշ...

* * *

Դարձիք այլ եւս, ով Մըխիթար, գարձիք
Ջերմագուծ ծնողքիդ ղերկը սերալիք,
Օր օրուան վըրայ վիճակըդ ահա
Կը վատթարանայ և հարցնող չիկայ:

Աչաչանաց ղեր մը զըրէ ու տար
Շուտով կըզգիին առ հրամանատար,
Պատմէ անոր ինչ որ քուկին գըլխէն
Անցաւ, նա լոյլ տայ ելլել կըզգիէն:

Դիմեց Մըխիթար հըրամանն առաւ,
Եւ կարւանին հետ ճանապարհ բնկաւ.
Տուրտէն ու տաքէն նեղուելով, հետի,
Հեծելով երթար հիւանդոտ, նօթի:

Հասաւ Սեբաստիա, ուր գոյժ էր հասեր
Թէ նա ի կիպրոս անող ու անտէր
Մեներ է վըշտօք դառն ու ղըժընդակ,
Եւ ղեռ այս բօթին էր մայրն անտեղեակ:

Ճիշդ նոյն օրն՝ ուր նա Սեբաստիա մըտաւ,
Այս գոյժ իրեն մօրն ականջը հասաւ,
Եւ նա մինչ փետէր մաղներն ու ողբար,
Կը հասնէր փեսան, աւետիս կու տար,

Թէ ինչի՞ն կու լաւ ու կ'ողբաս այդպէս,
Քաղաք մտած պահուն զինքը տեսայ ես,
Եւ խընդութենէս վազեցի եկայ
Աւետիս տալու թէ ահա կու գայ:

Հազիւ վերջ կու տար նա իր խօսքերուն,
Ահա Մըխիթար կը մըտնէր ի տուն.
Չոր տեսնելով մայրն ինկաւ մարեցաւ,
Իրար խառնուեցան վիշտ սուգ, խինգ ու ցաւ:

Անհուն խնդուեցեամբ լըցուաւ բոլոր տունն,
Ձի մետեալ կարծուածն՝ հասաւ կենդանւոյն,
Այսպէս սոսկալի այն ճամբորդութիւն
Հասաւ ի վախճան տանջանօք անհուն:

* * *

Միխիթարայ կենաց զբժնդակ ձրմեան
Անցաւ ու հասան գարնան քաղցր օրերն.
Մայրենի զբրկաց զբզուանքն ու համբոյր
Ժըպտէին իրեն իրեն զով զեփիւտ:

Ո՛հ, որքան քաղցր է խնջ ուղեւորի՝
Որ դէպ ի հեռու տեղ կ'ուղեւորի
Քաղցրիկ հովանին ծառի մ'երկնածայր.
Կամ մեղմ առուակին ջրերիլ պայծառ:

Նոր ոգի զգեցած ու նոր ուժերով
Ձեռք կ'առնու իրեն ուղին աշխուժով,
Հասնելու փութով իր նըպատակին,
Որուն կը ցանկար նա ետանդազին:

Սապէս Մըխիթար թօթվելով վրայէն
Բոլոր զբժնդակ խօթութիւնքն իրեն,
Ձեռք առաւ իրեն առաջին ջանքեր,
Իրեն ուղեւոր փորձ ու անվեհեր:

Պէտք էր նա հասնիլ սուրբ նըպատակին,
Հարթել արգիլքներն իր ճանապարհին,
Աղեղէն փըրթած սլաքի մը նման
Որ օղը ճեղքէ՝ սլանայ անխափան:

Սլացաւ սըրացաւ հայրենի տունէն,
Ինչպէս ծիծեռնիկն իր շինած բունէն,
Ու գնաց թռուեցաւ ի սուրբ Նըշան վանք,
Իր անուշ մընչմանց զբռնել արձագանգ:

Ո՛րքան սըրտայոյզ է գիշեր ատեն՝
Երբոր պաղպաղուն լուսնակը վերէն
Մի՛ գուցէ ծծծի տակ մեծնի ըսին,
Եւ իրենք մահու պարտական գատուին:

Թերկիր կը հեղու իր ցոլքերն արծաթ՝
Լըսել սոխակին շեշտեր խաղաղակաթ:

Ո՛հ, որքան քաղցրիկ է այն մեղեդի
Որ ամբիծ սըրտին մէջը կը լրսուի,
Ուր կրէց՝ աշխարհի ձայներ բացակայ,
Միայն հոգւոյն սուրբ բընարը թըրթոյ:

Այսպէս էր սըրտիլը Մըխիթարայ.
Ի զուր կը լարէր ցանցեր սատանայ՝
Մոլորցնելու զինքն յուղւոյն հոգեփայլ,
Որուն մէջ յառաջ կ'երթար մեծաքայլ:

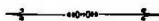
Սուտ է Պառնասոս, սուտ է Հելլեոն,
Սուտ են մուտաներն որ բընակէր հոն,
Պիղծ իրենց բընարք, պիղծ է երգերին,
Պիղծ է գիւցաններն զորքս երգեցին:

Քրնարի անուշ կը լըսեմ ձայներ,
Երգեր որ հասնեն ամպերէն ի վեր.
Մուսան Հոգին սուրբ, երգին նիւթ երկինք,
Լըսեն ու հըրճուին վերինք ու ներքինք:

Այսպիսի բընար էր Մըխիթարայ:
Երգեց յօրինեց նոյն քնարին վըրայ
Թագաւորներուն իմաստնազունին
Ազգու խրատներն Առակաց գրբքին:

Հ. Ա. ՂԱԶԻՅԵԱՆ

Շարայարեղի

Հ Ա Ն Ք

ԵՒ ԻՐԵՆՑ ՍՏՈՒԿԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆ

(Շար. տես էջ 449)

Լանթան

ԼԱՆԹԱՆ անուամբ կոչի մետաղն, զոր 1840ին Մոսանտէր գտած է: Չուա հայեւրէն բառ մը չէ, այլ յունարէն λαந்தαν Լանթանօ, գր. Lanthane, իտ. Lantano բառին տառադարձութիւնն է: Առաջին անգամ սոյն բառը Հ. Քալուսի 1870ին տառադարձած է. իսկ Հ. Օ. Գուրգեն 1853ին՝ լատ. Lanthanium հոմանիշը Լանտանիւմ կը տառադարձէ. այս երկրորդ հեղինակը Լանտան Յիմ բառը աննշան համարած է, սակայն